

1. Hva er de mest sentrale mulighetene, dilemmaene og utfordringene i det norske matsystemet?

NOAH – for dyrs rettigheter er Norges største dyrerettighetsorganisasjon med over 20 000 engasjerte medlemmer. Vi jobber for at alle dyr skal få det bedre, da også i landbruket. Samtidig jobber vi for klima, natur og ville dyr. Med dette som utgangspunkt, er arbeidet for et bærekraftig matsystem svært sentralt. NOAH ønsker at dyrefri, dyrevennlig mat blir mer tilgjengelig.

For å oppnå dette er det nødvendig å øke både den norske grøntproduksjonen og forbruket av plantebasert mat, samt å redusere forbruk og produksjon av animalske produkter – dette er hovedutfordringen. Samtidig ligger den største muligheten i matsystemet nettopp i økt plantebasert fokus – dette er et av de viktigste klimatiltakene, helsetiltakene og tiltakene for selvforsyning. Hoved-dilemmaet i det hele er at det vi bør spise mindre av (kjøtt) mottar mest statlige subsidier og produksjonen beskyttes på ulike måter, mens det ikke brukes nevneverdige ressurser på å legge til rette for forbruk og produksjon av det vi bør spise mer av (mat fra planteriket).

Hovedanbefalingene til NOAH:

1. Kraftfulle tiltak for å styrke den norske grøntproduksjonen
2. Bruke offentlige innkjøp for å styrke norsk produksjon og forbruk av mat fra planteriket
3. Minimere kjøttbransjens rolle og innflytelse – f.eks. i jordbruksforhandlingene
4. Etablere et plantefond og en handlingsplan for mer plantebasert mat – inkludert tiltak rettet mot både forbrukere og produsenter
5. Starte arbeid for å integrere og produsere kultiverte (cellebaserte) animalske produkter i Norge.

Med dagens norske matsystem har vi lav reell selvforsyning og systemet er dominert av et intensivt husdyrhold som fører til høye klimautslipp, svekket dyrevelferd og dessuten en avhengighet av kraftfôr. Samtidig har vi et stort, uutnyttet potensiale for å produsere mer plantebasert mat i Norge – mat som gir lavere utslipp, høyere matsikkerhet, og bedre ressursutnyttelse og folkehelse. Skal vi nå målene om klimaomstilling, bærekraftig arealbruk og økt selvforsyning, må vi ta inn over oss at plantebasert mat må ha hovedfokus.

Det norske matsystemet i dag er i stor grad basert på animalsk produksjon. Samtidig brukes det meste av jordbruksarealet i Norge til å produsere fôr, der det meste av norsk korn og proteinvekster går til husdyr, ikke mennesker. I tillegg importerer vi store mengder fôr, blant annet soya. Flere institusjoner, som FNs Klimapanel¹, FAO, Oxford², og vårt eget Miljødirektoratet sier det samme: For å nå klimamålene må produksjonssystemer og forbruksmønstre endres, særlig mot mer plantebasert matproduksjon. Om målet er å redusere utslipp, energi- og ressursbruk, er det mest effektive å

¹ IPCC. (2019). [Climate change and land: An IPCC special report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land management, food security, and greenhouse gas fluxes in terrestrial ecosystems.](#)

² Poore, J. & T. Nemecek. (2018). [Reducing food's environmental impacts through producers and consumers.](#) Science 360, 987-992.

unngå maten med mest utslipp, energi- og ressursbruk – nemlig kjøtt – og heller fokusere på å produsere mer mat direkte til mennesker.

Dette gir også store muligheter. Norge har et betydelig uutnyttet potensial for å dyrke mer menneskemat direkte – som korn, grønnsaker og belgvekster – særlig gjennom omdisponering av areal fra fôrproduksjon. Det kreves heller ikke så store arealer for å produsere matvekster ettersom grøntproduksjon gir nesten ti ganger mer per dekar enn kjøttproduksjon.³ Ved å støtte opp under produksjon og foredling av plantebaserte produkter, og utvikle lokal verdiskaping innen frukt, bær, rotfrukter, belgvekster og tang og tare, kan man både styrke selvforsyningen og skape nye grønne arbeidsplasser i distriktene. Samtidig må også byenes potensiale for plantebasert matproduksjon utredes. I enkelte andre land bidrar «grønne tak» til matproduksjonen, og her er enda en uutnyttet ressurs for Norge. En slik omstilling til mer plantebasert jordbruk vil bidra til lavere utslipp, bedre ressursbruk, bedre folkehelse og styrket dyrevelferd – og dermed til en mer etisk og bærekraftig matproduksjon.

NOAH mener det mangler reelle tiltak for reduksjon i kjøttforbruk, på tross av at dette er positivt både for folkehelsen, klima og miljø, dyrene og naturen for øvrig. Å bruke mesteparten av matjorden til kjøttproduksjon er ekstremt ineffektiv arealbruk når planteproduksjon gir opptil ti ganger så mye energi per dekar som kjøttproduksjon. En rapport gjort av CICERO for Miljødirektoratet viser at Norge og Sverige er de europeiske landene som har kuttet minst utslipp av klimagasser fra jordbruket siden 1990, mens Nederland, som har kuttet mest klimagassutslipp fra jordbruket, har satset på å øke produksjonen av plantebasert mat.⁴

Landbrukssubsidier og offentlige virkemidler er i stor grad utformet slik at de favoriserer animalsk produksjon, selv om det er behov for et skifte mot mer plantebasert matproduksjon. I dag går majoriteten av subsidiene til animalsk produksjon, mens bønder som ønsker å satse på plantevekster møter betydelig større økonomisk risiko og mangler tilsvarende støtteordninger. Dette skaper en politisk og økonomisk skjevhet som forsterker dagens ubalanse i matsystemet.

Et tydelig eksempel er Omsetningsloven. Loven pålegger bønder å betale inn en omsetningsavgift som skal finansiere markedsregulering og opplysningsarbeid for landbruksprodukter. Avgiften er koblet til volum og omsetning, og dermed går mesteparten til markedsføring av de største volumene – kjøtt og melk – gjennom organisasjoner som MatPrat (Opplysningskontoret for egg og kjøtt) og melk.no (Opplysningskontoret for melk og meieriprodukter). Resultatet er at bøndenes egne penger brukes til å promotere produkter de kanskje ikke selv produserer, mens opplysningsarbeid for frukt, grønt og plantebasert mat får en svært liten andel av midlene. På denne måten bidrar systemet til å opprettholde et forbruksmønster med høyt kjøttforbruk, snarere enn å støtte en nødvendig omstilling mot mer plantebasert kosthold.

Kjøttbransjens innflytelse er en sentral utfordring i å oppnå et bærekraftig norsk matsystem. Bransjen har en sterk posisjon i norsk politikk og landbruk. Den har også stor innflytelse på forbrukere gjennom omfattende reklamekampanjer og markedsføring av kjøtt og meieriprodukter. Dette påvirker både hva folk spiser og hvilke matvarer som oppfattes som «normale» eller «nødvendige».

³ Vangelsten, Bjørn Vidar (2018). [Mot et bærekraftig norsk matsystem: Effekt på selvforsyningsgrad og norsk jordbruk ved redusert konsum av kjøtt](#). Nord Universitet

⁴ CICERO for Miljødirektoratet (2023). [Virkemidler for klimatiltak i jordbruket i andre land](#).

Når barn og unge møter reklame fra opplysningskontorene i skolen eller i sosiale medier, er det med på å sementere et høyt kjøttforbruk som ikke samsvarer med verken helse- eller klimamål.

Nordmenns matforbruk er også en utfordring. Nordmenn spiser for mye kjøtt og for lite grønt.⁵ Ifølge utvalgets og FNs definisjon av et bærekraftig matsystem innebærer matsikkerhet at mennesker skal ha tilgang til nok, trygg, sunn mat som møter ernæringsmessige behov og preferanser. Ifølge Helsedirektoratet har forbruket av grønnsaker, frukt og bær gått ned: Siden 2013 har forbruket av grønnsaker falt med 5 prosent og forbruket av frukt og bær med 15 prosent.⁶ Det lave forbruket av norske grønnsaker er også en barriere for å kunne produsere enda mer grønt, fordi etterspørsel på markedet er en forutsetning for å øke produksjonen av norske matvekster.

Parallelt har forbruket av kylling og svin – begge kraftfôrbaserte og avhengige av importert fôr – økt betydelig. Dagens jordbrukspolitikk belønner effektivisering og volum, noe som også fører til overproduksjon og mer intensive produksjonsformer med dårlig dyrevelferd.

Kjøttproduksjon er en av de mest klimabelastende delene av matsystemet, men får fortsatt betydelig politisk og økonomisk støtte – i strid med nasjonale og globale klimamål. I tillegg brukes mesteparten av dyrket areal til fôr i stedet for mat til mennesker, noe som svekker reell selvforsyning og effektiv ressursbruk. Offentlige tilskudd opprettholder dermed en produksjonsmodell som ikke er bærekraftig på sikt, mens bønder som ønsker å legge om til matvekster mangler økonomisk støtte.

Forskerne er samstemte om at det enkleste – reduksjon i konsum og produksjon av dyreprodukter – fortsatt er det beste. I en studie fra mars 2024 har Harvard Universitet spurt 200 forskere innenfor klima og bærekraftig landbruk om effektive klimatiltak i landbruket.⁷ En klar majoritet mener at antall dyr i industrien må reduseres senest 2025, og at et mer plantebasert kosthold er det viktigste klimatiltaket. Ulike tekniske løsninger fremmet av kjøttbransjen, ble bedømt av forskerne til å være lite betydningsfulle.

NOAH vil understreke at dette ikke bare handler om klima og arealbruk – men også om etikk. Et matsystem som er basert på intensiv husdyrproduksjon innebærer store dyrevelferdsproblemer og er i strid med de voksende etiske forventningene til befolkningen. Et bærekraftig norsk matsystem innebærer en helhetlig matsystempolitikk der klima, miljø, helse og dyrevelferd sees i sammenheng. Et bærekraftig matsystem må derfor også ivareta de levende individene som er en del av produksjonen. Eksempelvis vil det ikke kunne defineres som bærekraftig at forbruk av storfe og sau erstattes med økt forbruk av kylling og svin, som gir noe mindre utslipp, men hvor flere individer utsettes for dårlig dyrevelferd. Plantebasert mat ivaretar både hensyn til dyr og folkehelse, samtidig som det er det mest effektive grepet for klimaet og det som i minst grad utsetter naturen for skade.

Oppsummering av utfordringer ved produksjon av animalske produkter:

- 1) Klimabelastning: Globalt sett står husdyrproduksjon for 14,5 % av klimagassutslippene, dette er en større andel enn transportsektoren.⁸

⁵ Helsedirektoratet (2024). [Utviklingen i norsk kosthold 2024](#)

⁶ Helsedirektoratet (2024). [Utviklingen i norsk kosthold 2024](#)

⁷ Harwatt, H., Hayek, M., Behrens, P., & Ripple, W. J. (2024). [Options for a Paris-Compliant Livestock Sector](#). Harvard Law School's Brooks McCormick Jr. Animal Law & Policy Program

⁸ FAO (2013). "[Tackling climate change through livestock - A global assessment of emissions and mitigation opportunities](#)". Food and Agriculture Organization of the United Nations.

- 2) Arealbelastning: Ifølge studien fra Universitetet i Oxford beslaglegger verdens husdyrproduksjon så mye som 83 % av landbruksarealet tilgjengelig. Faktisk står produksjon av storfekjøtt for 36 ganger så mye bruk av areal som produksjon av belgvekster.⁹ Ved å kutte animalske produkter fra kostholdet kan vi frigjøre 75 % av verdens landbruksareal og fortsatt fø verdens.¹⁰
- 3) Naturmangfold: FNs Naturpanel utga sin første rapport i 2019, og stadfestet at for å redde naturmangfoldet er vi nødt til å kutte ut aktiviteter som fører til arealbruksendringer og utnyttelse av dyr på den måten den globale kjøttindustrien gjør i dag.¹¹ I dag utgjør fjærekre i landbruket 70 % av alle fugler på planeten. 60 % av alle pattedyr er husdyr, for det meste storfe og gris. 36 % er mennesker og kun 4 % er ville dyr.¹²
- 4) Vannforbruk: Globalt sett er husdyrindustrien en av de minst ressurseffektive produksjonene i form av omgjøring av energi. 33 % av tapet av ferskvann skyldes vannforbruk i husdyrnæringen.¹³
- 5) Vannforurensing: Mesteparten av vannet som brukes i husdyrproduksjon returneres i forurenset form, som enten flytende gjødsel, gråvann eller avfallsvann, noe som forårsaker eutrofiering.
- 6) Luftforurensing: Ifølge Universitetet i Oxford er husdyrsektoren alene ansvarlig for 56 % av luftforurensning i verden.¹⁴ Forskning fra The Earth Institute, publisert i 2016, konstaterte at jordbruk – spesielt husdyrproduksjon - er den største enkeltfaktoren for luftforurensing i Europa, og leder til titusenvis av sykdomstilfeller og dødsfall.¹⁵
- 7) Ineffektiv matproduksjon og selvforsyning: Matenergien man får ut av et gitt areal beregnes som ti ganger høyere med plantemat enn med animalsk produksjon.¹⁶
- 8) Dyrelidelser: Over 70 millioner dyr tas livet av årlig i Norge i forbindelse med matindustrien. På norske farmer lever kuer som står fastbundet store deler av året og blir fratatt kalven rett etter fødsel. Kyllinger vokser så fort at de får beinproblemer bare få uker gamle. Griser tilbringer hele livet på betonggulv. Og til slutt slaktes de på samlebånd.
- 9) Utfordringer for folkehelsen: En studie fra Harvard Medical School, melder at helseeffektene av en plantebasert diett er betydelig underestimert, og at 1/3 av for tidlige dødsfall kan forebygges ved plantebasert mat.¹⁷ Helsedirektoratet har også beregnet at samfunnsgevinsten av å følge kostrådene ligger på rundt 300 milliarder kroner i året.¹⁸
- 10) Pandemirisiko: En vesentlig konsekvens av moderne industrielle dyreproduksjonssystemer er at de tillater rask seleksjon og forsterkning av patogener.¹⁹ Den industrielle husdyrproduksjonen er en risiko med hensyn til fremvekst av nye virusvarianter.²⁰
- 11) Antibiotikaresistens: Bruken av antibiotika i kjøttindustrien fører til en utvikling av antibiotikaresistens som har store konsekvenser for både dyr og mennesker. Selv om Norge

⁹ Poore & Nemecek (2018). "[Reducing food's environmental impacts through producers and consumers](#)". Science.

¹⁰ Poore & Nemecek (2018). "[Reducing food's environmental impacts through producers and consumers](#)". Science.

¹¹ IPBES (2019). [Media Release: Nature's Dangerous Decline 'Unprecedented'; Species Extinction Rates 'Accelerating'](#)".

¹² Bar-On et al. (2018). "[The biomass distribution on Earth](#)". PNAS.

¹³ Poore & Nemecek (2018). "[Reducing food's environmental impacts through producers and consumers](#)". Science.

¹⁴ Poore & Nemecek (2018). "[Reducing food's environmental impacts through producers and consumers](#)". Science.

¹⁵ Bauer, Susanne E. & Tsigaridis, Kostas & Miller, Ron (2016). [Significant atmospheric aerosol pollution caused by world food cultivation](#). <https://doi.org/10.1002/2016GL068354>

¹⁶ Vangelsten, Bjørn Vidar (2018) [Mot et bærekraftig norsk matsystem: Effekt på selvforsyningsgrad og norsk jordbruk ved redusert konsum av kjøtt](#). Nord Universitet

¹⁷ Telegraph (2018). "[Third of early deaths could be prevented by everyone giving up meat, Harvard says](#)".

¹⁸ Helsedirektoratet (2024). [Effektive kostholdstiltak](#)

¹⁹ FAO (2009).

²⁰ National Library of Medicine (2006). [Confined animal feeding operations as amplifiers of influenza](#).

har lavere forbruk enn en del andre land, er husdyrproduksjonen et unødig bidrag til antibiotikabruk.

2. Hvilke tre–fem tiltak vil være viktigst for å styrke bærekraften i fremtidens norske matsystem?

Til tross for mulighetene for økt grøntproduksjon styres politikken i dag i motsatt retning: 97 % av midlene i jordbruksavtalen går til husdyrproduksjon, til tross for at 30 % av bønder i Norge driver med grøntproduksjon. Skal vi få en reell omstilling, må denne balansen endres. Norge trenger en målrettet politikk for å stimulere til mer plantebasert produksjon – og fase ned overforbruket av animalske produkter.

Med begrenset landbruksareal i Norge må vi prioritere mer produksjon av mindre ressurskrevende matvekster til mennesker. Vi kan øke reell selvforsyning ved å legge om til mer plantebasert produksjon og kosthold. Forskning viser at vi har potensial til å dyrke mye mer matvekster og planteproteiner enn vi gjør i dag.

Økt plantebasert matproduksjon i Norge vil gi positive effekter for klima, selvforsyning og jordhelse. En overgang til plantebasert vil også bidra positivt til folkehelsen. Miljødirektoratet regnet i 2023 ut at dersom alle spiste etter kostrådene ville helsegevinsten ha vært mellom 32 og 71 milliarder kroner i 2030.²¹ Nordmenn spiser alt for mye protein og for lite frukt og grønt.

NOAH foreslår fem tiltak som vil styrke bærekraften i fremtidens norske matsystem:

Tiltak 1: Stimulere til mer norsk planteproduksjon og forbruk

97 % av midlene i jordbruksavtalen går i dag til husdyrproduksjon, mens grøntsektoren får bare under 3 %, til tross for at den står for 12% av verdiskapingen i landbruket og har høyest verdiskapning per arealenhet.²² Ifølge NIBIO er det stort potensial i å øke produksjon av matkorn og grønt, særlig potet og frukt, samtidig som vi kan øke areal brukt til å dyrke erter og åkerbønner med 470%.²³

“Det er stort potensiale for å øke dyrkingsarealene ytterligere. Med optimal arealbruk kan Norge produsere 50.000 tonn åkerbønner og 40.000 tonn erter årlig. Det tilsvarer 20.000 tonn rent protein, og det er nok til å kunne erstatte mesteparten av de importerte belgvektene som brukes til mat.” (Nofima, 2024)²⁴

Landbrukspolitikken må omprioriteres i retning av plantebasert produksjon og forbruk. Tilskudd må derfor målrettes mot produksjon av norsk frukt, grønnsaker, bær, poteter, belgvekster, nøtter og korn

²¹ Miljødirektoratet (2023). [Klimatiltak i Norge mot 2030: oppdatert kunnskapsgrunnlag om utslippsreduksjonspotensial, barrierer og mulige virkemidler](#)

²² NIBIO (2025). [Mest markert, mindre politikk: politikk, markert og forhandling i det norske grøntsystemet](#).

²³ NIBIO (2023). Norsk selvforsyning av matvarer – status og rapport

²⁴ NOFIMA (2024). [Åkerbønner og erter: en kilde til proteinkonsentrat gjennom grønn bærekraftig teknologi. Råvarer, kjemisk innhold og prosessering](#).

til menneskemat. Subsidiene må vris bort fra husdyrproduksjon og over til å stimulere plantebasert produksjon, samt at vi må øke insentiver for bønder som produserer matkorn, grønnsaker og belgvekster til direkte menneskeføde. Dette er et effektivt tiltak for å øke produksjonen i tråd med et bærekraftig matsystem.

Danmark har etablert en klimaavgift for landbruksdyr. NOAH mener en lignende ordning er viktig også i Norge – men første skritt er naturligvis å ikke *belønne* produksjonen av landbruksdyr med subsidier.

“Et grønnere kosthold, med redusert kjøttforbruk og økt planteproduksjon, vil være avgjørende både for å redusere utslipp og for å sikre norsk matsikkerhet og selvforsyning.”
(Det Norske Videnskaps-Akademi, 2022)²⁵

Klimakur 2030 viser at 14 % av norske bønder er villige til å legge om fra husdyrproduksjon til planteproduksjon.²⁶ Denne viljen må følges opp med statlig støtte – både i form av driftsstøtte og investeringsstøtte. Det bør opprettes omstillingsmidler til norske bønder slik at de som ønsker å legge om til matvekstproduksjon kan få støtte til dette. Et bærekraftig norsk matsystem innebærer økonomisk bærekraft for bonden. Derfor er det viktig å beskytte bøndene som driver med eller ønsker å legge om til grøntproduksjon. Ettersom norske produsenter av frukt, bær, grønnsaker og poteter henter over 90 prosent av inntektene fra markedet er den enkelte grøntprodusent derfor svært risikoeksponert for klimabetingede avlingsvariasjoner, skadedyrangrep eller plantesykdommer som kan gi utslag i vesentlige økonomiske tap for den enkelte bonde. Det er derfor behov for å styrke sikkerhetsnettet og sørge for et akseptabelt risikonivå for norske grøntprodusenter for å opprettholde og utvikle norsk produksjon, og sikre rekruttering til næringen framover. NOAH foreslår følgelig at bønder får økt erstatning ved produksjonssvikt for grønt, samt produksjonstilskudd for flere sorter matvekster og at det stimuleres til grøntproduksjon ved å øke arealtilskudd.

Lavt forbruk av norske planteprodukter er en hindring for å øke produksjonen. Miljødirektoratets rapport “Klimatiltak i Norge mot 2030” fra 2023 viser at det enkelttiltaket som har størst klimaeffekt frem mot 2030 er at forbrukere spiser mer grønt og mindre kjøtt, ettersom en slik endring i etterspørsel også vil gi endringer på produksjonssiden.²⁷ Forbrukere oppgir at pris er en barriere for å spise mer grønt. Følgelig må det skje en dreining av matvareprisene. I dag selges kjøtt til kunstig lave priser av dagligvarebutikkene, på bekostning av økte grøntpriser. Dagligvareprisene påvirker hva forbrukere spiser, derfor blir det feil at det er lave priser på det vi ifølge kostrådene skal spise mindre av, og høye priser på det vi må spise mer av. Skal vi oppnå et høyere forbruk av norske grønnsaker må prisene på kjøtt økes, mens prisene på norske planteprodukter må ned.

For å fremme informerte valg og gi forbruker riktig informasjon om klimapåvirkning av mat, kan også merkeordning vurderes. Forbrukere mangler i dag god informasjon om matens klimaavtrykk, ressursbruk og dyrevelferd. En objektiv merkeordning bør derfor utvikles på statlig initiativ, i tråd med EUs «Farm to Fork»-strategi. En slik merkeordning kan gi forbrukerne et reelt grunnlag for å ta bærekraftige valg, og bidra til å øke etterspørselen etter plantebaserte alternativer. Merkeordningen må ha fokus på klima- og miljøpåvirkning. Samtidig bør den på animalske varer inkludere objektiv

²⁵ Det Norske Videnskaps-Akademi (2022). [Veier til et mer bærekraftig matsystem i Norge](#), med støtte fra Nordisk ministerråd

²⁶ Miljødirektoratet (2020). [Klimakur 2030: Tiltak og Virkemidler mot 2030](#)

²⁷ Miljødirektoratet (2023). [Klimatiltak i Norge mot 2030: oppdatert kunnskapsgrunnlag om utslippsreduksjonspotensial, barrierer og mulige virkemidler](#)

informasjon om dyrenes situasjon – leveareal, driftsform, avlivingsmetode med mer. Det bør ikke være en «verdibasert» vurdering om «god dyrevelferd», da dette er mer villedende enn informativt og lett får preg av reklame.

Tiltak 2: Bruke offentlige innkjøp for å styrke norsk produksjon og forbruk av mat fra planteriket

Offentlige innkjøp må brukes mer aktivt for å redusere klimagassutslipp og miljøpåvirkning, blant annet ved å legge til rette for redusert kjøttforbruk og økt plantebasert forbruk i offentlig sektor. Ekspertutvalget oppnevnt av regjeringen i 2023 konkluderte med at systemiske tiltak er mer effektive enn tiltak på individnivå når det gjelder å påvirke hva folk spiser.²⁸ Offentlige anskaffelser er effektive virkemidler for å bidra til økt norsk grøntforbruk, reduserte klimagassutslipp og miljøpåvirkning, bedre dyrevelferd og helsefremmende valg hos befolkningen. Vi foreslår at offentlige anskaffelser innenfor matsektoren i større grad benyttes til å fremme norske plantebaserte matvarer og forbruk ved å gjøre dette bedre tilgjengelig i offentlig matservering. Offentlige kantiner, skoler og sykehus bør gå foran og tilby mat i tråd med kostrådene – det vil si mest mulig mat fra planteriket og med vekt på norske råvarer. Økt forbruk av norske grønnsaker er en forutsetning for å øke produksjonen, men i dag utgjør norske grønnsaker en svært liten andel av offentlige innkjøp.

Offentlige innkjøp bør gå foran og tilby mer norsk plantebasert mat. Helsedirektoratets anbefalinger om redusert kjøttforbruk og mest mulig mat fra planteriket bør forankres sterkere i politikk og praksis. Ifølge Miljødirektoratet er det flere land som bruker kostholdsrådene for å få kostholdet i en retning som er bedre for helse, klima og miljø. For eksempel i Nederland brukes nasjonale kostholdsråd og miljøkrav aktivt som grunnlag for innkjøpspolitikk i offentlige institusjoner som skoler og sykehus.²⁹ Også i Norge har NIBIO pekt på at kostrådene bør følges opp gjennom offentlige anskaffelser og markedsføring og sier at offentlig matservering gir en unik mulighet til å introdusere befolkningen for vegetarmat, og erfaringer fra kantiner kan endre folks private matvaner.³⁰

Tiltak 3: Minimere kjøttbransjens rolle og innflytelse – f.eks. i jordbruksforhandlingene

Kjøttbransjen har en uforholdsmessig stor påvirkningskraft i Norge – både gjennom markedsføring, i skoleverket og i utformingen av matpolitikken.

Når det gjelder matpolitikken, er det spesielt jordbruksforhandlingene som er styrende for hva som prioriteres i norsk landbruk. Her har kjøttbransjen en uforholdsmessig makt. Forhandlingene foregår mellom staten og de to bondeorganisasjonene, der Bondelaget er størst. Dette innebærer at kjøtt- og meieriinteressene har mye plass rundt bordet, mens forbrukerinteresser, miljø- og dyrevelferdsperspektiver er fraværende. Samtidig har de store landbrukssamvirkene, som Tine og Nortura, en institusjonalisert rolle som markedsregulatorer, noe som forsterker kjøttbransjens innflytelse enda mer.

²⁸ Klima- og miljødepartementet (2025). [Meld. St. 25. Klimamelding 2035 – på vei mot lavutslippssamfunnet](#)

²⁹ CICERO for Miljødirektoratet (2023). [Virkemidler for klimatiltak i jordbruket i andre land](#)

³⁰ NIBIO for KLD (2023). [Status og potensial for økt produksjon og forbruk av vegetabiliske matvarer i Norge](#)

I tillegg har Stortinget liten reell innflytelse over jordbruksforhandlingene, da avtalen i praksis legges frem som et ferdig resultat som kun kan godkjennes eller forkastes i sin helhet. Dette svekker den demokratiske kontrollen over noe som i stor grad bestemmer hva som produseres og spises i Norge. Subsidiestrukturen til forhandlingene er også veldig skjev: det er de mest klimabelastende produktene som mottar mest støtte. Samtidig gis det lite eller ingen ressurser til å stimulere produksjon og forbruk av plantebasert mat.

Dersom vi skal nå helse- og klimamål, må påvirkningskraften til kjøttbransjen begrenses, og staten må ta ansvar for at opplysningsarbeid og undervisning bygger på kostrådene og bærekraft, ikke næringsinteresser.

En viktig del av å stimulere til mer norsk grøntforbruk er å minimere kjøttbransjens innflytelse på forbrukere. Kjøttbransjens sterke posisjon i markedsføring og politikk bidrar til å opprettholde et høyt kjøttforbruk. Ett viktig tiltak er å utvikle Opplysningskontoret for egg og kjøtt (MatPrat), som gjennom omsetningsrådet blir forvaltet av sterke næringsinteresser. I 2024 fikk opplysningskontoret for egg og kjøtt 84,7 mill. kroner fra omsetningsavgiften fra bøndene, mens kun 28 mill. kroner ble bevilget i tilskudd til opplysningskontor for frukt og grønt³¹ – til tross for at kostrådene anbefaler mindre kjøtt og mest mat fra planteriket. Dette gir opplysningskontoret for egg og kjøtt – maten med høyest klimagassutslipp – mest ressurser til å oppmuntre til disse matvarene.

Forskning fra SIFO viser at reklame øker etterspørselen etter kjøtt, og MatPrats markedsføring har bidratt til å holde kjøttforbruket stabilt selv i perioder der kjøtt har fått mye negativ medieomtale.³² Kostrådene og miljøanbefalingene sier tydelig at kjøttforbruket må ned og at inntaket av plantebasert mat må opp. For å få til en slik endring kreves både vane- og normendringer i matkulturen. Reklamen som finansieres gjennom omsetningsavgiften bidrar til å påvirke kostholdsvaner i motsatt retning av det som er sunt og bærekraftig, og undergraver målene om lavere kjøttforbruk.

Kunnskap og holdningsskapende arbeid er et av de viktigste virkemidlene for å endre kostholdsvaner. Likevel viser NIBIO at mange forbrukere mangler kunnskap om de negative effektene av kjøtt på helse og miljø.³³ Tiltak for å heve kunnskapsnivået er derfor avgjørende for å skape et mer bærekraftig matsystem og vil ifølge NIBIO kunne føre til andre valg hos mange forbrukere.

Som NIBIO skriver, er mange av dagens kostholdsvalg ikke basert på et korrekt kunnskapsgrunnlag. Dersom befolkningen hadde bedre kunnskap om de klima-, helse- og ernæringsmessige konsekvensene av kjøttforbruk, ville mange tatt andre valg. Dette betyr at det må legges begrensninger på kjøttreklame, slik det per i dag er begrensinger på alkoholreklame. I tillegg må staten aktivt satse på å fremme kunnskap om bærekraftige alternativer.

Følgelig er det også avgjørende at kjøttbransjen trekkes ut av skoleverket og mat- og helsefaget. Ifølge opplysningskontoret for kjøtt brukte i 2014 98% av alle norske skolelever opplysningskontorets egne kokebøker og læringsverktøy Matopedia.³⁴ Det er viktig at barn får en fullstendig opplæring i matlaging, og Mat og helse-faget er en viktig arena for å lære barn om bærekraftige og sunne matvalg. Vaner og kunnskap som tilegnes i ung alder sitter ofte lenge. Barn og unge må få kunnskap

³¹ Landbruksdirektoratet (2024). [Protokoll for møte i omsetningsrådet i Landbruksdirektoratet](#).

³² SIFO (2025). [Kjøttpriser og kjøttreklamers effekt på forbruk](#)

³³ NIBIO for KLD (2023). [Status og potensial for økt produksjon og forbruk av vegetabilske matvarer i Norge](#)

³⁴ Lykke, Karen og Bjørkdahl, Kristian (2023). [Hva vi spiser når vi spiser kjøtt](#)

som er basert på helse og bærekraft, ikke næringsinteresser. Derfor må dette faget friholdes fra kjøttbransjens påvirkning, og isteden brukes aktivt til å fremme kunnskap om plantebasert mat og bærekraft. Opplysningskontoret for egg og kjøtt kan ikke stå for opplæring av lærere og elever i matlaging.

Til syvende og sist må statlige ressurser brukes til å styrke opplysningsarbeid som fremmer kostrådene og bærekraft, fremfor å finansiere bransjeorganer som opprettholder et høyt kjøttforbruk. NOAH mener at Opplysningskontoret for frukt og grønt bør styrkes, samtidig som et uavhengig opplysningskontor for bærekraftig og helsefremmende mat bør utredes.

Tiltak 4: Etablere et plantefond og en handlingsplan for mer plantebasert mat

Når all forskning peker på at vi må spise mer plantebasert mat, trenger Norge en konkret handlingsplan for hvordan vi skal øke både forbruk og produksjon av plantebasert mat gjennom hele verdikjeden. Planen bør inkludere mål for økt areal til matvekster, støtte til forskning og utvikling av plantebaserte produkter, og tiltak for å gjøre plantebasert mat tilgjengelig og attraktiv for forbrukerne. Norge bør ha en tilsvarende handlingsplan for plantebasert mat som handlingsplanen for plantebaserte fødevarer Danmark lanserte i 2023.³⁵

Tilstrekkelig finansiering av tiltak som fremmer plantebasert mat, er en grunnsten i dette arbeidet. I den danske klimaavtalen med landbruket er omlegging til en mer plantebasert produksjon et sentralt element i den grønne omstillingen. Følgelig har Danmark opprettet et Plantefond på over 120 millioner danske kroner som skal gå til plantebasert omstilling og støtter blant annet sortsutvikling, dyrking, eksport, utdanning og forskning, samt samarbeid på tvers av verdikjedene.³⁶ Det deles også ut penger til holdningsskapende arbeid og andre tiltak for å øke fokuset på plantebasert mat på forbrukssiden.

Til sammenligning bevilget landbruksbudsjettet i Norge for 2025 5 millioner kroner til «Det store norske grøntløftet» – et beskjedent beløp sammenlignet med kjøttbransjens reklamebudsjetter.

Storbritannia har også etablert et forskningsfond for alternative proteiner på ca 500 millioner kroner.³⁷ Norge må ta en mer aktiv rolle i denne utviklingen. Erfaringene fra Nederland viser at satsing på plantebasert produksjon også gir resultater i form av reduserte utslipp.

Tiltak 5: Integreere og produsere kultiverte (cellebaserte) animalske produkter i Norge

Flere rapporter om bærekraftige matsystemer peker på viktigheten av andre proteinkilder enn animalske proteiner fra husdyr, fiskeri og fiskeoppdrett. De bærekraftige proteinene som løftes frem er primært plantebaserte proteiner. Disse har fordeler for klima, natur og helse (samt er frie for dyrelidelser). Det er imidlertid også en annen proteinkilde som løftes frem av flere, og som NOAH

³⁵ Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri (2023). [Fonden for plantebaserte fødevarer: Handlingsplan](#)

³⁶ Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri. [Fonden for plantebaserte fødevarer: Flerårig Strategi](#)

³⁷ Veggisnytt. [Britiske myndigheter gir 38 millioner pund til nytt forskningssenter for utvikling av alternative proteiner](#)

mener Norge må ha en tydelig strategi for å inkludere proteiner basert på kultiverte produkter (cellekultur).

Kjøtt, fisk og melkeprodukter er per i dag fokus for denne bransjen, og disse produktene produseres ved cellulær produksjon fri for dyrelidelser, klima- og miljøbelastning og fare for patogener.³⁸ Helsegevinsten for denne type proteiner er imidlertid begrenset, da for eksempel rødt kjøtt produsert fra celledkultur fortsatt vil være rødt kjøtt med de helseutfordringer det har.

Disse produktene har likevel en plass i fremtidens matsystemer for å erstatte tilsvarende produkter basert på intensivt dyrehold med store miljø- og klimakostnader.

Storbritannia, som nå er utenfor EU, satser stort på alternative proteiner. I fjor åpnet et forskningssenter ledet av Universitetet i Leeds, med mål om å skape samhandling i bransjen; mellom produsenter, prosesser, samt kvalitative vurderinger, forbrukeraksept og politikk.

Forskningssenteret har et budsjett på 38 millioner pund og statlig støtte på 15 millioner pund over fem år, men samarbeidet og forskningssenteret forventer at prosjektet kommer til å fortsette videre etter denne perioden.

Analyser viser at kultivert kjøtt kan skape mange nye arbeidsplasser: En rapport fra Oxford Economics, utført på oppdrag av Ivy Farms, viser at den kultiverte kjøttsektoren kan bidra med rundt 9200-16.500 nye arbeidsplasser i Storbritannia innen 2030. Samme rapport ser for seg at kultivert kjøtt kan bidra med 1,1-2,1 milliarder i bruttoregional verdiskapning for Storbritannia i 2030.

Per nå er ikke produksjonen stor nok til at kultivert kjøtt har reduserte utslipp sammenlignet med konvensjonell kjøttproduksjon, men det finnes et stort potensial for dette:

Livssyklusanalyser tyder på kraftig kutt i utslipp og ressursbruk sammenlignet med kjøtt fra dyreproduksjon: 91 prosent lavere utslipp fra kjøtt, 88 prosent lavere utslipp for svin og 71 prosent mindre for kylling, i tillegg til opptil 79 prosent mindre arealbruk og 95 prosent mindre vann sammenlignet med dyrekjøtt – med en forutsetning for skalering/fornybar kraft.³⁹ Her har Norge et konkurransefortrinn, med mange ressurser for fornybar energi.

Kultivert kjøttproduksjon er også mer arealeffektivt.⁴⁰ Det kan produseres på mindre landareal enn husdyr, og man kan ha produksjonen nærmere forbrukere, som reduserer transportbehovet. Selve transportbehovet blir og effektivisert, da man ikke behøver å frakte hele, levende dyr. Alternativt kan det vurderes å gjenbruke gårder – som tidligere produserte kjøtt fra husdyr – til kulturkjøttfasiliteter og arealer som nå brukes til å dyrke dyrefôr, til å heller dyrke mat til mennesker.⁴¹

Lenge har kultivert kjøtt vært svært kostbart, men dette er en veldig ny bransje, og kostnadene faller raskt etter hvert som bransjen utvikles, effektiviseres og skales. Kostnadene har falt med 99 prosent siden 2013, og analyser peker mot prislikhet for flere kultiverte produkter.⁴²

³⁸ ACS: [Environmental Impacts of Cultured Meat: A Cradle-to-Gate Life Cycle Assessment](#)

³⁹ GFI. [Plant-based vs. animal-based meats: A life cycle assessment.](#)

⁴⁰ Green Alliance: [A New Land Dividend](#)

⁴¹ Frontiers in Science: [Social And Economic Opportunities and Challenges of Plant-Based and Cultured Meat for Rural Producers in the US](#)

⁴² McKinsey&Company: [Cultivated meat: Out of the lab, into the frying pan](#)

En studie fra NMBU og NIBIO tyder på en relativt stor åpenhet for å teste kultiverte produkter i Norge, på 27 prosent.

Flere land har allerede godkjent diverse kultiverte produkter for salg: Singapore, USA, Israel, Australia og New Zealand har alle godkjent kultivert kjøtt, Storbritannia har godkjent kjøtt til dyrefôr i førsteomgang, mens flere land i disse dager jobber med å få på plass regelverk for godkjenning av nye matvarer.

Produksjon i kontrollerte, patogenfrie prosesser kan redusere risiko for zoonoser og behov for antibiotika.

3. Eventuelt andre innspill direkte knyttet til utvalgets mandat

Det er avgjørende at utvalget anerkjenner animalsk produksjon og forbruk som en nøkkelfaktor i miljø- og klimautfordringene. FNs Klimapanel understreker at en overgang til plantebaserte dietter er en av de mest effektive måtene å redusere klimagassutslipp fra landbruket, fordi det reduserer behovet for husdyr og gjør at mer av avlingsproduksjon kan gå direkte til menneskemat, ikke til husdyrfôr.⁴³ Det er ikke tilstrekkelig å fokusere på teknologiutvikling eller fôr-effektivisering – systemiske grep som endrer forbruk og produksjonsmønstre er nødvendige.

Bidrag til global matsikkerhet

Når det gjelder Norges bidrag til global matsikkerhet er fôr et sentralt spørsmål. Norge kan ikke ha et matsystem som er avhengig av soya fra regnskogen. Oppdrettsnæringen importerer både soya og småfisk fra det globale sør til fiskefôr, og dette bidrar til press på naturressurser og matsikkerhet i andre deler av verden. Også produksjonen av kylling og svin i Norge er sterkt kraftfôrbasert og avhengig av import. Selv om kraftfôret ikke alltid er soyabasert, inneholder det fortsatt en betydelig andel vekster som isteden kunne vært brukt til menneskemat eller som tar landareal fra slik dyrking. Kraftfôret bidrar til miljøproblemer globalt ved å legge beslag på areal i andre land og medvirker til avskoging og dermed klimagassutslipp og tap av arts mangfold. Selv «avskogingsfri» soya legger beslag på areal, og det er påvist at dette indirekte fører til avskoging fra andre næringer grunnet mangel på areal.⁴⁴

Reell matsikkerhet oppnås ikke gjennom husdyrproduksjon basert på importert fôr, men ved bedre utnytting av areal – inkludert norsk jord – til matvekster. I Norge produseres det et større volum kjøtt, husdyrprodukter og oppdrettsfisk enn vi har ressurser til på egne arealer. Det er heller ingen «løsning» å bruke mer av norske ressurser – skog eller dyrket areal – til fôrproduksjon, for å øke norsk-andelen. Som nevnt er volumet plantebasert mat som kan produseres på et gitt areal langt større enn det tilsvarende arealet kan gi av animalske produkter. Å forbruke mer av Norges natur for fôrproduksjon i form av skog, er også kontraproduktivt – da det er svært viktig i klima- og naturmangfoldssammenheng å la skog stå i større grad.

⁴³ IPCC (2019). [Special report on Climate Change and Land](#).

⁴⁴ Regnskogfondet (2024) [Problemet med soya](#)

FAO har estimert at over 77 % av jordbruksarealet globalt brukes til beite eller dyrking av dyrefôr, men dette gir bare 18 % av kaloriene og 37 % av proteinet vi får fra maten.⁴⁵ Arealbeslaget fra kjøttproduksjon globalt er altså enormt, men bidrar likevel lite til verdens samlede matforsyning. Med en raskt voksende befolkning er det ikke mulig å opprettholde dagens kjøttforbruk, og det haster å øke produksjonen av planteproteiner og matvekster.

For global matsikkerhet må verden satse på mer plantebasert matproduksjon. Norge, som et ressurssterkt land, må gå foran med forskning og utvikling, og ta konkrete steg mot et mer plantebasert matsystem. Norsk matpolitikk har også globale ringvirkninger gjennom import av kraftfôr og klimaavtrykket fra norsk forbruk. En reduksjon i ressurskrevende husdyrproduksjon og en styrking av planteproduksjonen i Norge vil derfor være et viktig bidrag til et mer bærekraftig globalt matsystem, i tråd med FNs bærekraftsmål 2, 13 og 17.

Oppdrettsnæringen og havbrukssektoren

NOAH mener at utvalget må anbefale en nedskalering av produksjon av oppdrettsfisk. Dette gjelder både tradisjonelt sjøbasert oppdrett og fôrintensivt landbasert oppdrett, som krever store mengder ressurser og ofte belaster nærliggende økosystemer. Fôrproduksjonen for oppdrettsfisk er ressurskrevende og klimaintensiv. I 2020 importerte oppdrettsnæringen i overkant av 400 000 tonn soyabønner til fiskeoppdrettsfôr, noe som legger press på landareal, regnskog og globale fiskebestander. Dersom Norge skal produsere lavutslippsfôr for å erstatte dette vil det legge beslag på areal og ressurser som kunne vært brukt til direkte produksjon av menneskemat.

I tillegg har oppdrettsfisk betydelige negative konsekvenser for miljø, økosystemer og dyrevelferd. Produksjonen medfører utslipp i sjøen av næringsstoffer som nitrogen og fosfor, noe som kan føre til eutrofiering og redusert vannkvalitet.⁴⁶ Sykdommer og parasitter, som lakselus, sprer seg fra oppdrettsanlegg til villfiskbestander og svekker deres helse og overlevelse.⁴⁷ Videre kan rømming av oppdrettsfisk føre til genetisk forurensing av ville bestander, og oppdrettsfisk har generelt dårligere velferdsforhold, som inkluderer trange forhold, stress, skader og sykdom.⁴⁸ Oppdrettsindustrien er følgelig en lite bærekraftig måte å produsere mat på, både for miljøet og dyrene.

Et alternativ for å redusere utslipp fra havbrukssektoren er mer marin planteproduksjon fremfor fiskeoppdrett. Oppdrettsnæringen skader miljøet gjennom høye utslipp av miljøgifter og ekskrementer, spredning av sykdom og rømming, i tillegg til å ha dårlig dyrevelferd. Marin planteproduksjon er en klimavennlig måte å utnytte de norske havressursene på. NOAH mener at man må gå bort fra ideen om vekst i oppdrettsnæringen og heller satse på marin planteproduksjon av tang og tare, som har et stort og hittil nokså utforsket markedspotensial.

Globalt er tang og tare den raskest voksende sektoren innen akvakultur, og det er potensial for betydelig økning i matproduksjon fra makroalger. De er næringsrike, ressurseffektive og produksjonsmessig lite krevende og kan brukes til fremstilling av for eksempel vegetariske

⁴⁵ FAO (2024). [Half of the world's habitable land is used for agriculture.](#)

⁴⁶ Havforskningsinstituttet (2019). [Miljøeffekter som følge av utslipp av løste næringsstoffer fra fiskeoppdrett.](#)

⁴⁷ Havforskningsinstituttet (2025). [Lakselusregulering](#)

⁴⁸ Naturvernforbundet (2024). [De største problemene med lakseoppdrett.](#)

kjøtterstatninger eller andre produkter. NOAH mener at den norske havbruksnæringen bør satse på tang og tare, ikke fisk.

Samtidig må norsk fiskeri reguleres strengere for å hindre overfiske av nøkkelarter og redusere bifangst. Dette vil bidra til å stabilisere økosystemene og bevare taeskokene. Bevaring av taeskok er essensielt i klimakrisen. Taeskokene langs norskekysten binder over 13 millioner tonn CO₂ i året. Ifølge forskere i Havforskningsinstituttet er overfiske av rovfisk en av årsakene til at taeskogen forsvinner, da dette fører til at kråkebollebestanden øker ukontrollert. Stans av fiske vil derfor være positivt både for økosystemet og klimaet. Videre vil NOAH påpeke at forbud mot bunntåling er et viktig tiltak for å redusere CO₂- utslipp. En studie publisert i Nature i 2021, «Protecting the global ocean for biodiversity, food and climate», viste at utslippene fra bunntåling rundt om i verden tilsvarer utslippene fra den globale luftfarten.⁴⁹ Norge bidrar med en betydelig andel av den globale belastningen på miljø gjennom fiskeriflåten. NOAH oppfordrer til at minst 30 % av norske havområder vernes innen 2030.

Folkehelse

Folkehelse og kostholdspolitikken må integreres med landbrukspolitikken. Norge har et betydelig overforbruk av rødt og bearbeidet kjøtt, og et for lavt inntak av frukt, grønnsaker og belgvekster. Dette gir både folkehelseutfordringer og klima- og ressursmessig ineffektivitet. Helsedirektoratets anbefalinger bør forankres sterkere i politikk og praksis.

Forskning er entydig på at et høyt inntak av rødt og bearbeidet kjøtt er knyttet til økt risiko for en rekke sykdommer, inkludert hjerte- og karsykdom, type 2-diabetes og flere former for kreft.⁵⁰ Verdens helseorganisasjon har klassifisert bearbeidet kjøtt som kreftfremkallende og rødt kjøtt som trolig kreftfremkallende.⁵¹

Samtidig viser studier at et kosthold basert på planter reduserer risikoen for kroniske sykdommer og bidrar til bedre folkehelse.⁵² Grunnet helsefordelene ved plantebasert mat har New York innført plantebasert mat som standard i alle offentlige sykehus slik at maten som blir servert til pasienter fremmer helse.⁵³ Nordisk ministerråds ernæringsråd, NNR2023, som våre kostråd er basert på, peker på at et grønnere, plantebasert kosthold gir store helsegevinster, samtidig som det støtter bærekraft og selvforsyning.⁵⁴

Helsedirektoratets egne kostråd er tydelige: vi bør spise mest mulig mat fra planteriket, som grønnsaker, frukt, bær, fullkorn og belgvekster.⁵⁵ Dersom alle spiste i tråd med kostrådene, ville helsegevinsten være enorm – anslått av Helsedirektoratet til rundt 300 milliarder kroner i året, med

⁴⁹ Sala et al. (2021). [Protecting the global ocean for biodiversity, food and climate](#).

⁵⁰ World Cancer Research Fund/American Institute for Cancer Research (2018). [Diet, Nutrition, Physical Activity and Cancer: a Global Perspective](#).

⁵¹ WHO/IARC (2015). [Q&A on the carcinogenicity of the consumption of red meat and processed meat](#). International Agency for Research on Cancer

⁵² Satija, A., Bhupathiraju, S. N., Rimm, E. B., et al. (2016). [Plant-based dietary patterns and incidence of type 2 diabetes in US men and women: results from three prospective cohort studies](#). JAMA Internal Medicine

⁵³ NYC Health (2023). [NYC Hospitals go plant based](#)

⁵⁴ Nordic Council of Ministers (2023). [Nordic Nutrition Recommendations 2023. Integrating environmental aspects](#)

⁵⁵ Helsedirektoratet (2023). [Kostråd for god helse og gode liv: Kostråd for befolkningen](#)

andre ord to ekstra friske leveår.⁵⁶ Likevel er budsjettet Helsedirektoratet har til å formidle kostrådene kun 5 millioner kroner, altså under én krone per nordmann. Dette fremstår paradoksalt når Matprat har over 80 millioner kroner til å promotere kjøtt, til tross for at dette er noe nordmenn må spise mindre av ifølge kostrådene. En samordnet politikk som fremmer plantebasert kosthold vil derfor møte flere mål samtidig: bedre helse, lavere klimagassutslipp, bedre ressursutnyttelse, lavere kostnader for helsevesenet, og styrket beredskap.

Pandemifare/antibiotikaresistens

Koronapandemien var ingen overraskelse for forskere på smitte og dyrehelse. De har lenge advart om at industrielt husdyrhold er en sentral risikofaktor. Allerede i 2004 slo en felles rapport fra WHO, FAO og Verdens dyrehelseorganisasjon fast at den økende etterspørselen etter animalsk protein er en hovedpådriver for pandemier.⁵⁷ UNEP peker i tillegg på at intensivt husdyrhold, sammen med avskoging, klimaendringer, handel med ville dyr og antibiotikaresistens, er de viktigste driverne for nye zoonoser.⁵⁸ Industrielt husdyrhold bidrar også direkte til flere av disse risikofaktorene.

Forskningen viser tydelig at tette bestander av produksjonsdyr fungerer som “inkubatorer” for nye virus og resistensproblemer. FAO har advart om at moderne, industrielle dyresystemer tillater rask seleksjon og forsterkning av patogener.⁵⁹ En gjennomgang fra John Hopkins konkluderte med at risikoen for smitteoverføring øker dramatisk når mange dyr holdes sammen på liten plass.⁶⁰ Dersom vi vil redusere risikoen for fremtidige pandemier, må vi samtidig redusere volumet av industrielt husdyrhold og legge til rette for mer plantebaserte matsystemer. Dette er et globalt problem, og som et ressurssterkt land har Norge et ansvar for å dra lasset.

Et annet alvorlig område knyttet til industrielt husdyrhold er bruken av antibiotika og følgelig utviklingen av antibiotikaresistens. Antibiotikaresistens er et globalt helseproblem og en del av ‘One Health’. Selv om det fremstilles at Norge har lavere forbruk enn mange andre land, peker Veterinærinstituttet på at vi ligger nærmere for eksempel Sverige enn det gis inntrykk av.⁶¹ I Norge brukes fortsatt flere tonn antibiotika årlig (4 479 kg totalt til landdyr i 2023).⁶² Dette viser at et høyt volum husdyrproduksjon – selv med relativt lav per-dyr bruk – innebærer et betydelig samlet antibiotikaforbruk. Derfor må tiltak for å redusere produksjonsvolum og overgang til plantebasert produksjon være en del av strategien mot antibiotikaresistens.

Selvforsyning

Plantebasert produksjon kan styrke både selvforsyning og distriktene. Vi oppnår ikke matsikkerhet gjennom husdyrproduksjon og oppdrettsnæring som er avhengig av importert fôr, men gjennom

⁵⁶ Helsedirektoratet (2024). [Effektive kostholdstiltak](#)

⁵⁷ WHO, FAO, OIE (2004). [Report of the WHO/FAO/OIE joint consultation on emerging zoonotic diseases](#)

⁵⁸ UNEP (2020). [Preventing the next pandemic – zoonotic diseases and how to break the chain of transmission](#)

⁵⁹ FAO (2007). [Industrial Livestock Production and Global Health Risks](#).

⁶⁰ John Hopkins and Bloomberg School of Public Health (2008). [Putting Meat on the Table](#)

⁶¹ DN (2017). [Mer antibiotika enn antatt i norsk landbruk](#).

⁶² Animalia (2023). [Antibiotikabruk på landdyr](#).

bedre utnytting av norsk jord og arealer til matvekster. Nordisk ministerråd har beregnet at man i Norden kan fø 37 millioner mennesker (10 mill. flere enn i dag) om man reduserer kjøttforbruket, og da også produksjonen, med 81-90%.⁶³

“A shift towards more plant-based foods in Nordic diets can strengthen national food security by reducing import dependency and increasing resilience of local food systems.” (Nordisk Ministerråd, 2023)⁶⁴

I dag brukes 80–90 % av dyrket jord i Norge til å produsere dyrefôr. Dersom vi i større grad la til rette for produksjon av poteter, grønnsaker, korn og belgvekster, kunne selvforsyningsgraden økes betydelig. NIBIO viser at det er stort potensial i å øke produksjon av matkorn og grønt, særlig potet og frukt.⁶⁵ I tillegg viser estimater fra NIBIO og Nord universitet at vi kan oppnå opptil 80 % selvforsyning dersom kostholdet legges om i retning av mer plantebasert mat.

Regjeringen har i Hurdalsplattformen målfestet at de vil øke norsk selvforsyning, og vektlegger i Stortingets Meld. 11 om strategi for økt selvforsyning at økt planteproduksjon til mat i Norge er helt avgjørende for å nå målet om høyere selvforsyningsgrad. I tillegg viser Ruralis at regjeringens mål om en fôrkorrigert selvforsyningsgrad på 50 % er mulig å oppnå dersom vi øker produksjonen av vegetabiliske matvarer og samtidig endrer kostholdet i retning av mer plantebasert og norskprodusert mat – særlig en økning i produksjonen av norske proteinvekster.⁶⁶

Oppsummering

NOAH ønsker å bidra i jobben med å skape et bærekraftig norsk matsystem. Et matsystem som vektlegger plantebasert, klimavennlig og ressurs-effektiv mat, med økt produksjon av norsk frukt, grønnsaker, korn og belgvekster, og redusert kjøtt- og oppdrettsproduksjon. Det hindrer dyrelidelser, styrker folkehelsen, øker reell selvforsyning – og ikke minst; er essensielt for å nå klimamål og ivareta naturen.

For å realisere dette potensialet må systemet endres: Subsidier og virkemidler må vris fra husdyrproduksjon til plantebasert produksjon, offentlige anskaffelser må fremme norsk grønt, kjøttbransjens innflytelse må begrenses, og forbrukere må få bedre informasjon. Etablering av et plantefond og en nasjonal handlingsplan for plantebasert mat vil være sentrale verktøy.

NOAH takker for muligheten til å gi innspill til et viktig mandat og stiller gjerne til videre samtaler og samarbeid videre i prosessen.

⁶³ Nordisk Ministerråd (2017). [Future Nordic Diets: Exploring ways for sustainably feeding the Nordics](#). TemaNord 2017:566

⁶⁴ NNR2023. [Policy tools for sustainable and healthy eating](#), publisert av Nordisk ministerråd

⁶⁵ NIBIO (2023). [Norsk selvforsyning av matvarer – status og rapport](#)

⁶⁶ Mittenzwei, K., & van Oort, B. (2022). [Hvordan øke selvforsyningsgraden i norsk jordbruk?](#) Ruralis – Institutt for rural- og regionalforskning

KILDER:

IPCC. (2019). Climate change and land: An IPCC special report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land management, food security, and greenhouse gas fluxes in terrestrial ecosystems. Hentet fra <https://www.ipcc.ch/report/srccl/>

Poore, J. & T. Nemecek. (2018). [Reducing food's environmental impacts through producers and consumers](#). Science 360, 987-992.

Vangelsten, Bjørn Vidar (2018) Mot et bærekraftig norsk matsystem: [Effekt på selvforsyningsgrad og norsk jordbruk ved redusert konsum av kjøtt](#). Nord Universitet

CICERO for Miljødirektoratet (2023). [Virkemidler for klimatiltak i jordbruket i andre land](#).

Helsedirektoratet (2024). [Utviklingen i norsk kosthold 2024](#)

Harwatt, H., Hayek, M., Behrens, P., & Ripple, W. J. (2024). [Options for a Paris-Compliant Livestock Sector](#). Harvard Law School's Brooks McCormick Jr. Animal Law & Policy Program

FAO (2013). "[Tackling climate change through livestock - A global assessment of emissions and mitigation opportunities](#)". Food and Agriculture Organization of the United Nations.

IPBES (2019). "[Media Release: Nature's Dangerous Decline 'Unprecedented'; Species Extinction Rates 'Accelerating'](#)"

Bar-On et al. (2018). "[The biomass distribution on Earth](#)". PNAS

Bauer, Susanne E. & Tsigaridis, Kostas & Miller, Ron (2016). [Significant atmospheric aerosol pollution caused by world food cultivation](#). <https://doi.org/10.1002/2016GL068354>

Telegraph (2018). "[Third of early deaths could be prevented by everyone giving up meat, Harvard says](#)".

Miljødirektoratet (2023). [Klimatiltak i Norge mot 2030: oppdatert kunnskapsgrunnlag om utslippsreduksjonspotensial, barrierer og mulige virkemidler](#)

NIBIO (2023). [Norsk selvforsyning av matvarer – status og rapport](#)

NOFIMA (2024). [Åkerbønner og erter; en kilde til proteinkonsentrat gjennom grønn bærekraftig teknologi. Råvarer, kjemisk innhold og prosessering](#). <https://hdl.handle.net/11250/3167681>

Det Norske Videnskaps-Akademi (2022). [Veier til et mer bærekraftig matsystem i Norge](#), med støtte fra Nordisk ministerråd

Miljødirektoratet (2020). [Klimakur 2030: Tiltak og Virkemidler mot 2030](#)

Klima- og miljødepartementet (2025). [Meld. St. 25. Klimamelding 2035 – på vei mot lavutslippssamfunnet](#)

CICERO for Miljødirektoratet (2023). [Virkemidler for klimatiltak i jordbruket i andre land](#)

NIBIO for KLD (2023). [Status og potensial for økt produksjon og forbruk av vegetabilske matvarer i Norge](#)

Landbruksdirektoratet (2024). [Protokoll for møte i omsetningsrådet i Landbruksdirektoratet](#).

SIFO (2025). [Kjøttpriser og kjøttreklamers effekt på forbruk](#)

Lykke, Karen og Bjørkdahl, Kristian (2023). [Hva vi spiser når vi spiser kjøtt](#)

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri Landbruks- og fiskeristyrelsen i Danmark (2023). [Fonden for plantebaserede fødevarer: Handlingsplan](#)

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri. [Fonden for plantebaserede fødevarer: Flerårig Strategi](#)

Veggisnytt. [Britiske myndigheter gir 38 millioner pund til nytt forskningssenter for utvikling av alternative proteiner](#)

ACS: [Environmental Impacts of Cultured Meat: A Cradle-to-Gate Life Cycle Assessment](#)

GFI. [Plant-based vs. animal-based meats: A life cycle assessment](#).

Green Alliance: [A New Land Dividend](#)

Frontiers in Science: [Social And Economic Opportunities and Challenges of Plant-Based and Cultured Meat for Rural Producers in the US](#)

McKinsey&Company: [Cultivated meat: Out of the lab, into the frying pan](#)

IPCC (2019). [Special report on Climate Change and Land](#).

Regnskogfondet (2024) [Problemet med soya](#)

FAO (2024). [Half of the world's habitable land is used for agriculture](#).

Havforskningsinstituttet (2019). [Miljøeffekter som følge av utslipp av løste næringssalter fra fiskeoppdrett](#).

Havforskningsinstituttet (2025). [Lakselusregulering](#)

Naturvernforbundet (2024). [De største problemene med lakseoppdrett](#).

Sala et al. (2021). [Protecting the global ocean for biodiversity, food and climate](#).

World Cancer Research Fund/American Institute for Cancer Research (2018). [Diet, Nutrition, Physical Activity and Cancer: a Global Perspective](#).

WHO/IARC (2015). [Q&A on the carcinogenicity of the consumption of red meat and processed meat](#). International Agency for Research on Cancer

Satija, A., Bhupathiraju, S. N., Rimm, E. B., et al. (2016). [Plant-based dietary patterns and incidence of type 2 diabetes in US men and women: results from three prospective cohort studies](#). JAMA Internal Medicine. DOI: [10.1371/journal.pmed.1002039](#)

NYC Health (2023). [NYC Hospitals go plant based](#)

Nordic Council of Ministers (2023). [Nordic Nutrition Recommendations 2023. Integrating environmental aspects](#)

Helsedirektoratet (2023). [Kostråd for god helse og gode liv: Kostråd for befolkningen](#)

Helsedirektoratet (2024). [Effektive kosthaldstiltak](#)

WHO, FAO, OIE (2004). [Report of the WHO/FAO/OIE joint consultation on emerging zoonotic diseases](#)

UNEP (2020). [Preventing the next pandemic – zoonotic diseases and how to break the chain of transmission](#)

FAO (2007). [Industrial Livestock Production and Global Health Risks.](#)

John Hopkins and Bloomberg School of Public Health (2008). [Putting Meat on the Table](#)

DN (2017). [Mer antibiotika enn antatt i norsk landbruk.](#)

Animalia (2023). [Antibiotikabruk på landdyr.](#)

Nordisk Ministerråd (2017). [Future Nordic Diets: Exploring ways for sustainably feeding the Nordics.](#)
TemaNord 2017:566

Mittenzwei, K., & van Oort, B. (2022). [Hvordan øke selvforsyningsgraden i norsk jordbruk?](#) Ruralis –
Institutt for rural- og regionalforskning

NNR2023. [Policy tools for sustainable and healthy eating](#), publisert av Nordisk ministerråd